

Академик Блаже Ристовски

НАЦИОНАЛНАТА ИДЕОЛОГИЈА НА НИКОЛА ВАПЦАРОВ

(Кон една тенденциозна просопографија на поетот)

Денеска Никола Вапцаров ќе беше меѓу нас како 90-годишник. А беше убиен на неполни 33 години, заедно со Дончо и Романов, наскоро по загинувањето на Неделковски и малку пред убиството на Рацин, Богоевски и Караманов. Тоа беа всушност најистакнатите национално-литературни дејци од плејадата млади македонски патриоти што со перото и мечот согореа во поривот по „белите мугри“ на својот народ. Нивните окрвавени стихови јачат по распарчената земја и ги храбрат поколенијата во новите премрежиња.

И како ништо да не се случило во овој половина век. Одново од сите страни одзиваат злокобните фанфари во стариот поход против националната свест на напатениот народ. И сега како тогаш, и туѓи и свои се впрегнале во очајна битка против правото на вера и слободен сопствен татков кат. Истите рефрени од истите дувла. И одамна веќе умртвените - денеска ги чувствуваат како жива закана.

Скоро шест децении безуспешно настојуваат да ја угаснат вжарената македонска национална свест на мртвиот Никола Вапцаров. Создадоа цела библиотека од порачани спомени¹ и измислени мемоари², особено по повод

¹ Спомените за Н.Ј. Вапцаров почнаа да се продуцираат уште веднаш по Втората светска војна. Првиот зборник со вакви материјали беше издаден уште во 1947 година (*Сборник Никола Ѓонков Вајцаров, Сјџајџи, сјомени, сјџихојворенија*, Камара на народната култура, Софија), но првиот специјален зборник, издаден и под фирмата на највисоката научна институција во Бугарија, беше *Никола Ѓонков Вајцаров. Сјомени, џисма, докуменџи*, БАН, Софија 1953. Наскоро, меѓутоа политичките околности и националните идеологии се променија и дел од овие спомени беа преобјавени во заеднички зборник со Хр. Смирненски, но сега веќе суштествено редактирани и скратувани на местата каде што се зборуваа за македонската национална свест на Вапцаров: *Хрисџо Смирненски - Никола Вајцаров в сјомениџе на сјвременџиџе*, Бугарски писател, Софија 1966. По повод 70-годишнината од раѓањето на поетот беа направени многу манифестации во Бугарија, па под редакција на акад. Георги Караславов, Младсн Исаев и Петар Пондев, беа објавени и обемните нови „спомени“: *Никола Вајцаров, Сјомени за џоеџа и револуџионера. По случај 70-џодџини оџџ роџдениџеџо му*, Бугарски писател, Софија 1979. Уште во следната година, под редакција на Бојан Ничев, Бојка Вапцарова, Сабина Белјаева и Минко Бенчев, се појави и третиот волуминозен зборник со најнови „спомени“ за поетот, пак со посебно внимание и

некои јубилејни датуми³ или за дневни национално-политички потреби⁴. Прават зборници од весникарските писанија⁵, но и свидни томови „наука“ за заблудување на сопствениот човек⁶, па и на заинтересираните во странство⁷. Дури и неговите најблиски - толку саканата мајка - маченица⁸, верниот помалечок брат⁹, свидната сестра¹⁰, верната некогашна сопруга¹¹,

кон неговата национална свест и дејност: Никола Вапцаров. *Нови изследвания и материјали*. Сборник е подготвен од Института за литература при БАН, Български писател, София 1980.

² Од таков вид мемоари се и писанијата на некои некогашни негови пријатели, како: Георги Караславов: *Сраци и разговори с Никола Вапцаров*, Български писател, София, 1961, Пенчо Данчев, *Преди и след разсирела*, Български писател, София, 1979 и сл. Посебна серија се „истражувачките“ творенија на некои бугарски автори, во кои буквално се фалсификуваат дадените мемоарски текстови на некои видни блиски и подалечни другари или пријатели на Вапцаров, како што се исказите, на пр. на Иван Керезиев и Михаил Сматракалев во зборникот со записите на Магдалена Шишкова: *Но раскажи със думи прости...Разговори със съвременници на Никола Вапцаров*, Български писател, София, 1988.

³ Од типот: Никола Вапцаров - *Гордост на български народ*, Български писател, Софин, 1979.

⁴ Како: Борис Калайджиев, *Никола Вапцаров - човекът, българинът*, „Интелект-А“, Благоевград, 1995.

⁵ *Българската крилика за Никола Вапцаров*. Редакции и подбор Николай Янков, Български писател, София, 1969, *Вапцаров по света. Стишки, изказвания, писма и стихове*. Составители Тодор Константинов (и) Венета Петрова, Народна култура, София 1969...

⁶ Пенчо Русев, *Никола Вапцаров. Литературен очерк*, Български писател, София, 1963, Стефан Коларов, *Живот по-хубав от песен. Никола Вапцаров*, Профиздат, 1979, Боян Ничев, *Вапцаров или нашият поетичен диалог със света*, Български писател, София, 1989, Васил Колевски, *Огняри - поет*, Народна младеж, София, 1989, Мария Радонова, *Жажда за светлина. Книга за Вапцаров*, I-II, Христо Ботев, София, 1994 и сл.

⁷ Љубопитни се, на пр., руските изданија: Любољ Руднева, *Никола. Повесть*, Советский писатель, Москва 1962, *Никола Вапцаров: Избранное, Бойка Вапцарова: Воспоминания о Николе Вапцарове*, Издательство политической литературы, Москва 1984.

⁸ Елена Вапцарова *Спомени за моя син*, Народна младеж, София 1960.

⁹ Борис Вапцаров, *Моят брат. Спомени, стихови, слова*, Наука и изкуство. София 1989.

¹⁰ Райна Вапцарова, *Бакъ, Случки из детскиот и юношески години на Никола Йонков Вапцаров*, Народна младеж София 1965.

¹¹ Бойка Вапцарова, *Спомени за Вапцаров*, Български писател, София, 1952; истата, *Кога то милионите възкръсват. Спомени за Вапцаров*, Български писател, София, 1961 (со суштествени измени за националната самоопределба на Вапцаров во однос на првото издание); истата, *Спомени за Вапцаров*. Дополнено и преработено издание, Партиздат, София 1972, истата, *Вапцаров сред събрајата си по перо*, БАН София, 1989. Треба да се додаде дека Б. Вапцаров, освен многубројните предговори и други текстови кон иданијата на стандардните изданија на Вапцаровата поезија, има публикувано и документарни изданија, како: *Никола Вапцаров, Лейоис за живото и творчеството му*, БАН, София, 1978, *Никола Вапцаров. Ръкописно наследство*. Съставител Бойка Вапцарова. Подготвили текста и коментара Бойка Вапцарова и Магдалена Шишкова БАН, София 1982. Кон ваквите изданија треба да се вклучи и зборникот: *Никола Вапцаров. Съчинения*. Под редакцијата на Лилия Кацкова и Бойка Вапцарова. Предговор од Христо Радевски, Български писател, София 1969, а меѓу документарната продукција би биле и делата: Цвета Трифонова, *Никола*

дури и подоцна родената внука¹² - ги дотераа со перфидни методи и самите да ја мистифицираат добро познатата историска вистина за патриотското чувство и македонската национална свест на поетот од Банско.

Не еднаш веќе со непобитни изворни документи и уверливи аргументи ја претставуваме јасната и чиста национална идеологија на Никола Вапцаров¹³. Го објавивме и најсеопфатниот зборник со сите дотогаш расположливи стихови на поетот¹⁴. Беа објавени кај нас томови нови документи (особено од Г. Тодоровски¹⁵, М. Сматракалев¹⁶ и В. Тоциновски¹⁷ за дејноста на Македонскиот литературен кружок и посебно на Вапцаров.

Вапцаров. *Аналистичен опис*, Универзитетско издаштво „Св. Климент Охридски“, София, 1991 и: Марин Георгиев, *Третият расцвет. Роман-разследване*, „Литературен форум“ и „Св. Георги Победоносец“, София 1993, Иван Карциев, *Скици по памет*, „Естрада“ София 1999г.

¹² Маја Вапцарова, ќерка на Борис Вапцаров, покрај некои свои написи, направи и филмска документарна верзија со напад на цел да ја покаже бугарската национална свест и на Никола Вапцаров. Во тој дух беше и бугарскиот филм за претсмртните часови на осудениот Антон Попов и трагичната свадба пред стрелањето.

¹³ Д-р Блаже Ристовски, *Пројави и профили од македонската литературна историја*, 1, Студентски збор, Скопје, 1982, 175-301; истиот, *Македонскиот народ и македонската нација*, 2, Мисла, Скопје, 1983, 561-634, истиот, *Портрети и процеси од македонската литературна и национална историја*, III, Култура, 1990, 345-532, истиот, *Македонски летопис. Раскопки на литературни и национални теми*, II. Македонска книга, Скопје, 1993, 23-91 и 256-280, истиот, *Македонија и македонската нација*, Детска радост, Скопје, 1995, 356-375, истиот, *Историја на македонската нација*, МАНУ, Скопје, 1999, 559-640.

¹⁴ Никола Вапцаров, *Песни за Тајковината. Собрани стихови*. Подготовка и превод д-р Блаже Ристовски, Мисла, Скопје, 1986.

¹⁵ Никола Ј. Вапцаров, *Творби*. Избор и предговор Гане Тодоровски, Мисла, 1979, Антон Попов, *Одбрани творби*. Приредил Гане Тодоровски, Мисла, Скопје, 1985.

¹⁶ Михаил Сматракалев, *Модриите широчини на тајковината*. Избор, препев, превод и предговор Гане Тодоровски, Мисла 1994, истиот, *Македонскиот литературен кружок*. Превод и поговор Васил Тоциновски, Мисла, Скопје, 1993. Треба тука да се вклучи и историски значајното издание: Антон Попов, *Избрани произведения*. Подбор и предговор Михаил Сматракалев, Бугарски писател, София, 1960, што првпат во Бугарија во посебна книга го претстави Македонецот Попов, но и таа наскоро по излегувањето беше забранета од бугарските власти.

¹⁷ Васил Тоциновски, *Жаров бунтар и буреветник*, Мисла, Скопје, 1994, истиот, *Коле Неделковски, Живот и дело*, ММ, Скопје, 1997, истиот, *Тројца кружочници, Ѓорѓи Абаџиев, Асен Шурдов-Ведров, Анџон Великов-Беломорски*, Култура, Скопје, 1997 Антон Попов, *Творби*. Подготвил Васил Тоциновски, Мисла, Скопје 1994, *Македонскиот литературен кружок: Софија, 1938-1941. Документи*. Избор, превод, редакција и забелешки Васил Тоциновски, АМ-ММ, Скопје, 1995, Антон Великов, *Страници од мојата биографија*. Редакција, предговор и превод Васил Тоциновски, АМ-ММ Скопје, 1997, Антон Попов,

Но во Софија и натаму се препечатува само стандардниот избор од Вапцаровото поетско наследство. Таму се уште грижливо се сокрива од сопствената јавност воведниот реферат на Вапцаров (во изворниот вид, без фалсификуваниот крај¹⁸ што го одржал при обновувањето на Кружокот во есента на 1938 година, како и ракописот на првата рецензија од Ангел Жаров на познатата Вапцарова песна „Татковина“¹⁹, прочитани пред кружочниците во истото тоа време. Исто така, се уште се крие од јавноста и комплетниот текст на веќе појавениот Дневник²⁰ и тенденциозно и селективно користеното судско досие (со сите прилози на Вапцаров)²¹ што е искористено само за една недостојна интерпретација²². Не и се познати на јавноста во Бугарија ни фундаменталните ракописи од неговиот најблизок другар и сосмртник Антон Попов. Го снеса дури и изворниот ракопис на последната претсмртна песна на Вапцаров за да се изопачува и натаму најсуштествениот стих: „Но во бурата пак со тебе ќе сме, / Народе мој, зашто *си се* сакавме!“²³.

И зошто се прави сето тоа денеска? Па Никола Вапцаров, независно од неговата јасно и јавно пројавена македонска национална свест, секако легитимно си останува во пазувите и на бугарската литература, зашто го

Дневник. Превод, предговор и редакција Д-р Васил Тоциновски, АМ-ММ, Скопје, 1998, Михаил Сматракалев, *На македонски теми*. Избор, превод и предговор д-р Васил Тоциновски, АМ-ММ, Скопје, 1999.

¹⁸ Цвета Трифонова, *Археографски аспекти на првостепената човешка драма*, „Литературен форум“, Брой 7, София, 15-21, II 1995, 1 и 3 и Брой 8, 22-28 II 1995, 6 и 7, каде што е објавен и преписот на Вапцаровиот „Реферат“ (со фалсификуван крај) од страна на Николај Шмиргела: *Доклад од Никола Иванов Вапцаров върху Македония и задълженията на писателите македонци към нея, коишто трябва да следват революционните идеи на Гоце Делчев и Даме Груев*, на истото место, 1 и 6, д-р Блаже Ристовски, *Во Бугарија првпат објавен „Рефератот“ на Никола Вапцаров* (I-II), „Лик“, IX, 318-319, 5 и 12. IV 1995, 12 и 13.

¹⁹ Блаже Ристовски, *Прилог кон македонската литературна историја, Македонскиот јазик во литературна употреба и литературата на Македонците пишувана на туѓи јазици* (II), „Современост“, XIV, 5, Скопје, 1964, 522-523.

²⁰ Само еден фрагмент е објавен од Маја Вапцарова во в. „Отечествен фронт“.

²¹ Марин Георгиев *Третиот разглед. Роман-разследване*. Съвместно издание на „Литературен форум“ ООД и ВИК „Св. Георги Победоносец“, София 1993г.

²² Михаил Огнянов, „Третиот разглед“ и македонската митологија „Литературен фронт“ Брой 31, 14-20, X 1997, 9-10.

²³ Во првото издание на Вапцаровите стихови *Избрани стихотворения* (София, 1946, 130), со предговор и редакција на Христо Радевски, во последниот стих стои: *се обичавме*, но подоцна авторовиот запис се прогласи за загубен и во сите следни изданија се преосмисли стихот со *ми обичавме* („Литературен фронт“ XXVIII, 29, София 20, VII 1972, 5).

користи бугарскиот законски наложен литературен јазик во неговиот роден крај, јазикот на целото негово образование и на средината на неговото дејствување, и затоа што неговата поезија била и останува функција во развојниот процес на бугарската поетска реч. Што губи бугарската литературна историја со сознанието дека дводомниов поет и припаѓа и на македонската? Таа поезија претставува автентичен израз на свеста во Македонскиот литературен кружок дека се создава (истовремено и на македонски и на бугарски јазик) *македонска* литература национална по дух и содржина, која, како што објаснува Абациев, „тематски, содржински да е македонска“²⁴.

Се разбира, причините и не се во поетската сфера. Всушност, се негира постоењето на Македонците воопшто како субјект на Балканот и посебно во границите на самата Бугарија. Иако треба да се признае, и не беше секогаш така. По Втората светска војна, кога овој сосед на државно ниво наполно го признаваше македонскиот национален културно-историски субјективитет, кога Пиринскиот дел на Македонија имаше културно-национална автономија, и Никола Вапцаров се третираше како Македонец и неговата поезија се признаваше како македонска²⁵. Но по Резолуцијата на Информбирото (1948) и особено по 16 пленум на БКП (1956) бугарската политика одново се врати на стариот пат и за неа одново Македонците (и во македонската и во бугарската држава) пак беа прогласени како „Бугари“, како што се третираат фактички и до денеска, независно од сите „промени“ што го зафатија целиов овој простор.

Сепак, и во Република Бугарија во последниве години се пројавија разни тенденции²⁶, па и поинакви толкувања на националната свест на поетот Вапцаров. Меѓу истражувачите на Вапцаровото дело бездруго посебно место зазема бугарскиот филолог (лексиколог, лексикограф и ономастичар) и виш научен соработник во Институтот за бугарски јазик на БАН во

²⁴ Д-р Блаже Ристовски, *Портрети и процеси...* III, 456.

²⁵ Тоа го сведочи не само првиот *Сборник Никола Ѓонков Вапцаров. Стиџии, сџомени, сџихојворения* (1947), туку и сите изданија од тоа време, склучително првото издание на спомените на Бојка Вапцарова, како и зборникот *Родина. Стихове и ѳесни за Македоня* (Съставили по порѳка на Съюоза на македонските културно-просветни дружества в България Георги Деспотов и Михаил Сматракалев, София 1951).

²⁶ Покрај во многубројните прилози на М. Сматракалев во бугарскиот печат, со поинакви гледања, се пријави и Цв. Трифонова во цитираниот прилог во „Литературен форум“.

Софија Тодор Георгиев Балкански. Тој по многуте одделни антивапцаровски и антимакедонски статии во печатот, во 1996 година во Велико Трново ја објави и книшката „Никола Вапцаров, Бугарија и Бугарите“²⁷ во која се обидува да одговори на следниве шест прашања: „1) каков е односот на Вапцаров кон бугарското народно име; 2) каков е односот на поетот кон бугарскиот лингвоним; 3) дали Н. Вапцаров е поет на единствената бугарска народност или на воинствениот антибугарски македонизам, 4) кои од имињата на поетот се исконски бугарски и кои – „македонски“, 5) дали хоронимот *Бугарија* или неговиот апелативен синоним *родина: ѿаѿковина = еѿничка „Македонија“* присуствува во творештвото на поетот, 6) каква е заслугата на Вапцаров во реализацијата на коминтерновското решение за создавање на „македонска“ нација и јазик?“²⁸.

Балкански првпат по долги години во Бугарија не само што документирано категорички ја потврдува несомнената македонска национална свест на Никола Вапцаров, туку, користејќи ги како сведоци за вистинитоста токму вапцароведите од македонската наука, аргументирано потврдува и дека бугарската наука свесно ги крие фактите и документите со кои располага, па дури ги негира или просто ги премолчува и оние што веќе се презентирани во Република Македонија. Тој со жолч го регистрира македонскиот национален карактер на Вапцаровите песни од циклусот „Песни за Татковината“, запирајќи се посебно на „Татковина“, „Земја“ и „Реферат“, но сето тоа го толкува само како „реализација на коминтерновската „македонска нација“²⁹ како „една антибугарска идеологија и по суштината антибугарска измама“³⁰. Балкански во својата егзалтација подзаборава дека и современиот антимакедонски карактер на поимите *македонизам* и *македонисѿи* им го придаде и првпат ги употреби уште во 1871³¹ и 1874 година³² најистакнатиот бугарски национален деец Петко Славейков, когошто тешко може да го обвини и за коминтерновска

²⁷ Тодор Балкански, *Никола Вапцаров, Бѣлѣария и бѣлѣарисѿе. Кѣм ѿросоѿѿѣграфияѿа на ѿоеѿѿа*, Велико Търново, 1996.

²⁸ На истото место, 4.

²⁹ На истото место, 63.

³⁰ На истото место, 51.

³¹ *Македонскѣй-ѿѿѣ вѣѿѿросѣ*, „Македонѣ“, V,3, Цареградѣ., 18. I 1871,2.

³² Цочо Билярски (и) Илия Пасков, *Писма на Пеѿко Рачев Славейков ѿо унияѿа в Македонѣ през 1874 г. „Векове“*, XVIII, 1, София, 1989.

индоктринација. Дури две децении подоцна кон слична терминологија (и начин за влегување во Македонија) се вклучи и неговиот „ученик“, српскиот филолог, политичар и државник Стојан Новаковиќ³³.

Тодор Балкански и за Македонскиот литературен кружок во Софија признава дека „не е толку невина организација, како што се обидува да го претстави бугарската литературна наука“, па пишува:

1. „1. МЛК е првата организација во бугарската литература по „лозарите“ од минатиот век што се зафатила со негацијата на бугарското име³⁴. Веќе како учесник во овој кружок Н. Вапцаров е завршен македонист и негатор на бугарското народносно и хоронимно име.
2. МЛК ги прероди мисирковските негации на лингвонимот *буѓарски јазик* како јазик на македонските Бугари, воопшто ја прероди мисирковштината како појава во бугарскиот национален живот, коешто е срам за секој културен народ.
3. МЛК ги создаде најзавршените негатори на *буѓарскојто народносно име*, на *буѓарскиот јазик* и на *нашејто државно име*, меѓу кои неоспорни пионери се В. Марковски, Н. Вапцаров, Д. Митрев, К. Неделковски.
4. МЛК во суштината е антибугарска организација што ја реализира најголемата агресија кон бугарскиот народ, иницирана од Комунистичката интернационала...“³⁵

Авторот, во својот неконтролиран „антимакедонизам“, самиот дообјаснува: „Основната задача на Кружокот е да ги создаде основите на

³³ Д-р Климент Цамбазовски, *Културно-оштинесивеније врски на Македонијте со Србија во тиекој на XIX век*, ИНИ, Скопје, 1960, истиот, *Нови прилози за „македонскојто сейаратистичко движење“*, „Гласник“, VIII, 2, ИНИ, Скопје, 1964, 244-258. Д-р Блаже Ристовски, *Крстије П. Мисирков (1874-1926). Прилог кон ироучувањето на развииокој на македонската национална мисла*, Култура, Скопје, 1966, 46-63; истиот, *Порирети и процеси...* I, 542-554.

³⁴ Се разбира, иако на друго место ги спомнува и Мисирков и Другарството во Петербург, па и овде зборува за „лозарите“ и за „мисирковштината“ авторот не сака да го наведе барем сведоштвото на Петко Славејков од 1871 год. којшто тврди дека таа македонска национална идеологија ја слушал уште пред десетина години, зашто не сака да признае дека развитокот на македонската национална свест има свој континуитет, па според тоа си има своја историја и не е резултат на Коминтерната и на „комунистите“.

³⁵ Тодор Балкански, цит. дело, 62.

јазикот, божем различен од бугарскиот, на кој таа нација да се делегира. Поставена е реалната задача, како прв лектор е претставен најавторитетниот сред пишувачкиот сталеж „Македонец“ од Штип, Тодор Павлов. Тој прв го поставува прашањето за создавањето на „македонскиот јазик“ во едно предавање. Програмата на Кружокот - нагласува Балкански - е претставена од самиот Н. Вапцаров, каде што изречно е покажана насоката кон создавање на етнонимно значење во името „Македонци“ и лингвонимно значење во името „македонски јазик“, т.е. отсега натаму *Македонциите (македонските Буџари)* да се претставуваат како етнички „Македонци“, *македонскиот јазик - како јазик на етничките „Македонци“*, и респ. географската област од бугарската етничка територија *Македонија* (со старото име *Долна Земја*) - како етничка територија на „македонскиот народ“, а исто така и како јазикова територија на „македонскиот јазик“³⁶.

Овие и вакви небулозни толкувања на „македонизмот“ на бугарскиот филолог имаат значење само толку што недвосмислено, други и потенцирано ја обелоденуваат и ја потврдуваат пред бугарскиот читател вистинската македонска национална свест и национална идеологија на Никола Вапцаров и на членовите, сомислениците и соборците на Македонскиот литературен кружок во Софија. Несреќата е што сето тоа го дотира со „решението на Коминтерната“ и го преосмислува како тенденција „за создавање од телото на бугарскиот народ и од бугарската етничка и јазикова територија: 1) на „етнички Македонци“ и 2) на етничка „македонска“ *Македонија*³⁷. Затоа Балкански и резонира: „кружокот - вели - по својата суштина е исцело антибугарски; исцело антибугарски се и концепциите за бугарскиот народ како различен од „македонскиот“, за Бугарија како територија, земја различна од „Македонија“. Во дејноста на МЛК имињата *Буџарија*, *буџарски* и *Буџари* се натоваруваат со негативен емоционален набој и насекаде, без исклучок, се негираат. Се утврдува како хороним за етничката територија единствено името *Македонија*, коешто никогаш во нашата историја - вели суверено филологот - немало такво

³⁶ На истото место, 63,

³⁷ На истото место, 57

значење. Бугарите речиси до Преродбата *Македонија* ја наречуваа единствено *Долна Земја*, а нејзините жители - *Долноземци*...“³⁸.

Авторот тврди дека Вапцаров навистина нема „бугарско“ по содржина творештво“ и врз конкретни примери покажува дека поетот никогаш не се чувствувал Бугарин и своето творештво никогаш не го ни третираше како бугарско. Како следбеник на идеологијата на „лозарите“ и на Македонското научно - литературно другарство во Петербург, Вапцаров навистина има особено видлив пиетет кон Крсте Мисирков. Дури и самиот Блкански кажува дека, заедно со сомислениците од Кругот, Вапцаров ја посетил сопругата на Мисирков и на неговиот син (на 12 јуни 1940 година) му напишал патриотска посвета на својата штотуку излезна стихозбирка „Моторни песни“. Исто така, тогаш круговниците ја проучуваат и на состанок колективно ја разгледуваат книгата „За македонските работи“, па не само што највнимателно ја препишуваат, туку и ја размножуваат (на машина) и еден примерок испраќаат за преобјавување - во Вардарскиот дел на Македонија³⁹.

Разгледувајќи ја патриотската македонска линија на Вапцаровата поезија, авторот на книгата оценува дека „крајните антибугарски настроенија на Никола Вапцаров најјарко се изразени во песната „Земја“⁴⁰. Вистина, не ги заборава и другите од циклусот „Песни за татковината“, но сепак непара сака да се обврне и кон стиховите што не можеа да влезат во стихозбирката „Моторни песни“.

И прашањето за македонскиот јазик како литературен за Македонците, независно од фактот што Н. Ј. Вапцаров пишуваше на бугарски, е сосем разјаснето. Тоа го признава и Балкански: „Вапцаров веќе имал конкретно определен и деклариран однос кон создавањето на „македонскиот јазик“ во тоа време“⁴¹ - вели тој и опширно ги цитира зборовите на гостинот на едно заседание на Кругот, бугарскиот славист Симеон Русакиев⁴². Балкански првпат по половина век го цитира искажувањето на Русакиев (што беше

³⁸ На истото место. Слична измислица сепак никој друг досега (не само во Бугарија) се уште нема конструирано!

³⁹ Д-р Блаже Ристовски, *Коле Неделковски за делото на Мисирков, Тесџаменителни йораки*, „Лик“, VIII, 262,16, III 1994, 13.

⁴⁰ На истото место, 48.

⁴¹ На истото место, 41.

⁴² *Никола Вапцаров. Спомени, писма, документи*, БАН, 1953, 221-222.

исфрлено при второто издание на овие спомени!): „Другарите од Кружокот имаа задача да го разгледаат проблемот за издавањето на една антологија на *македонската национална литература*. Во таа антологија се проектираше да бидат вклучени литературни творби од времето на Кирила и Методија до нашите дни. проблемот беше поставен вонредно сериозно и по него се искажаа сите членови на Кружокот. Се заврзаа спорови, се искажаа различни мислења. На тоа заседание Вапцаров го направи основното искажување. Тоа што го чув од него, а исто така и од некои други членови на Кружокот, ми направи силен впечаток. Вапцаров зборуваше за *македонскиот народ*, за неговата ослободителна борба, за неговата национална култура и литература, за неговата иднина. Со својата чудесна логика, со правилното поставување на прашањата тој го создаде кај мене впечатокот за добро подготвен марксист што ги познава генијалните ленинско-сталински разработки по националното прашање што успешно го поврзува со борбите и задачите на *македонската нација*. Вапцаров зборуваше спокојно, но со внатрешно напрегање и страст, со ретка убедливост, со чувство на патриот, на патриот интернационалист. Откако го преброди тешкото историско минато на *Македонија*, тој се озаруваше кога зборуваше за нејзиното ослободување. Во името на светлата иднина тој ја истакнуваше неопходноста за борба против шовинизмот на бугарската и на југословенската буржоазија. **Во своето искажување за *македонскиот јазик* тој зборуваше за одамнешната книга на Мисирков што за првпат го постави прашањето за *македонскиот јазик*, зборуваше за Кирил и Методија, Климент Охридски, попот Богомил, Кирил Пејчиновиќ, Јоаким Крчовски, браќата Миладиновци, Григор Прличев и др.**“⁴³.

Но сето тоа не му пречи на авторот упорно да ја тера својата вообразена теза, револтирано се отклонува од научната методологија и неконтролирано пишува:

⁴³ Тодор Балкански, цит. дело, 43-44. На овие спомени на Русакиев ние укажавме уште пред скоро четири децении („Современост“, 14, 5, 1964, 524-525). Треба да се додаде дека новата документација од личниот архив на М. Сматракалев и од други членови на МЛК наполно ги потврди сиве овие искажувања, но придодаде и нови и вонредно значајни други сознанија за дејноста и плановите на Кружокот (*Македонскиот литературен кружок. Софија, 1938-1941 Документи...*)

„И во моментов, кога ги пишувам овие редови, сум огорчен од односот на добриот поет кон единствениот јазик **што нè обединуваше и нè обединува сите Бугари**, каде и да сме по светот. Вапцаров беше од оние коминтерновски „касапи“ што го одделија од телото на бугарскиот јазик т.н. „македонски јазик“. **Тој почина како антибугарин и не си ја разбра ни грешката, ниту пак илузијата дека создаваниот од него „македонски јазик“ не може да биде ништо друго, освен друга, втора литературна норма на бугарскиот јазик, факт познат и од историјата на нашиот јазик, и од историјата на други индоевропски јазици.**⁴⁴

Единствениот документиран случај, - продолжува Балкански - кога Вапцаров во македонскиот период од својот живот (како да имал и немакедонски период!) ја употребува придавката бугарски, е во судот.

Барајќи начин да се спаси, и поставува прашање на Ел. Багрјана: „Ги познавате ли моите стихови?... Претставуваат ли тие принос за *буџарскиот ѝ поезија*?“⁴⁵ (тука по Ст. Коларов 1979, 203). Другото место, каде што ги има употребено зборовите *Буџарин* и *буџарски*, се затворничките формулари, но со нив не можел да постапи на подруг начин (и тука како споредба ја цитира Молбата на Лазар Колишевски од декември 1941 година).

Како резултат на изнесените доведе факти - вели Балкански - може да се рече:

1. Вапцаров е еден од **последните негатори** на *буџарскиот ѝ јазик* сред претставниците на бугарската интелигенција...

2. Вапцаров е еден од **иницијаторите**⁴⁶ за исполнувањето на коминтерновската порачка, наречена „македонски јазик“, со што стои на

⁴⁴ Балкански како да подзаборава дека дури и во словенскиот свет има блиски јазици што во минатото исто така беа негирани и непризнавани од големодржавните политики на владетелите, но денеска веќе никој не ја оспорува самостојноста на украинскиот и белорускиот од рускиот, словачкиот од чешкиот или словенечкиот и хрватскиот од српскиот литературен јазик.

⁴⁵ Тука всушност и нема никаква идентификација на македонската со бугарската поезија. Вапцаровата поезија и денеска е дел и од бугарската поезија!

⁴⁶ Каква контрадикција: истовремено од една страна зборува за „лозарите“ и за Мисирков, го прави Вапцарова „еден од последните негатори на бугарскиот јазик“, а веднаш потоа кажува дека тој е и „еден од иницијаторите за исполнувањето на коминтерновската порачка, наречена „македонски јазик“! Од тоа би се заклучило дека токму Вапцаров е и иницијатор и последен негатор, односно пред него и по него немало ни свест и борба за афирмација на македонскиот јазик како литературен, ниту пак негирање на бугаризацијата на македонскиот јазик и народ (в.: Блаже Ристовски, *Историја на македонската нација*, МАНУ, 1999). И

почетокот на најголемата кампања, реализирана воопшто некогаш против *буџарскиот јазик*. Тој е меѓу **најголемите негатори** во историјата на бугарскиот македонизам во однос на *буџарскиот јазик* како присушт на македонските Бугари⁴⁷.

И за Венко Марковски и неговото македонско поетско творештво Балкански наоѓа најгрди квалификации, па констатира дека „немал свест оти прави бугарска литература, туку „македонска“. Ја реализирал задачата на ком-партијата за создавањето на „македонска литература“ и „македонски јазик“⁴⁸.

Мошне е љубопитно и пишувањето на Балкански за „односот на Н. Вапцаров кон хоронимите *Македонија* и *Буџарија*“ при што констатира:

1. „Името *Буџарија* просто **никаде** не присуствува во творештвото на поетот⁴⁹. Тоа е само заменето со синонимниот еуфемизам: *Оваа земја, ѝпросѝеѝе, е ѝуѝа*.
2. Називот *Македонија* исто така не присуствува конкретно, но е претставен со географијата на името: *Пирин, Елѝеѝе, Охрид* и сл. Освен тоа, постои и извесна документарна историја.

а) во антологијата „Македонија в песни“ Вапцаров е вклучен со песните „Песна“ и „Ајдутска“. Ал. Балабанов кон оваа антологија го напишал предговорот „Нашите песни за Македонија“, верувајќи дека и Вапцаров по етнонимната определба е бугарски поет. Проф. Балабанов не ги познавал крајните антибугарски расположенија на Н. Вапцаров, изразени најјарко во „Земја“. Тоа меѓутоа не и попречило на Б. Вапцарова (Вапцаров сред братјата си по перо, С. 1989, 49) преку балабановската концепција за бугарската суштина на Македонија и Македонците да го претстави и самиот Вапцаров за „Бугарин“ по убедување;

б) стихотворбата „Земја“, каде што Вапцаров најјасно го вплеел својот македонизам, и респ. антибугаризам, е со документирана историја:

фактите што самиот Балкански ги наведува го оспоруваат ваквото непромислено и за еден *научник* недостојно писание.

⁴⁷ Тодор Балкански, цит. Дело, 46-47

⁴⁸ На истото место, 41-42

⁴⁹ Т. Балкански (на истото место, 47) го одбележува и тоа што и ние своевременно сме го констатирале: „Последната употреба на името Бугарија е во говорот на Вапцаров пред неговите, соученици во времето на прошталниот банкет во Морското училиште. Цитатот со употребата на името Бугарија беше неретко искористуван во пропагандата на комунистичкиот режим“.

создадена е по задача-конкурс, објавен од МЛК, за напишување „песна за родната земја“ *Македонија* - веќе не како дел од Бугарија. Овој факт повеќе отколку што треба е документиран.

в) во циклусот „Песни за Татковината“ („Татковина“, „Земја“, „Песна“, „Си имам татковина“, „Ајдутска“, „Елтепе“) географијата е таква каква што е во согласност со коминтерновското разбирање како одделна етничка територија, се разбира, несообразна со историјата на тоа име⁵⁰

Пред крајот на книшката Тодор Балкански додава еден краток *Заклучок* што заслужува да биде интегрално цитиран:

„По својата антибугарска концепција кон имињата *Буџарин*, *буџарски* и *Буџарија* Н. Вапцаров по ништо не се разликува од ни еден претставник на Македонскиот литературен кружок⁵¹, од ни еден „голем“ негатор на бугарското име. Од тој аспект текстот за „туѓата земја“ не треба да се мистифицира, туку да се прима во светлината на Вапцаровиот измамнички коминтерновски антибугаризам. Н. Вапцаров, како сите што и се потчинија на комунистичката идеологија, нема историска памет на претставник на нашиот народ, не ги цени ни традициите на Бугарите, нема дури ни семејна историска памет⁵², не го цени ни домашното воспитание, каде што е одгледан единствено како Бугарин. Тој е првиот голем творец ренегат, создаден од Бугарската комунистичка партија. Тој е завршена идеолошка творба на Коминтерната и на БКП еден од „помаците“ на новото време, чијшто почеток беше поставен од В. Марковски, продолжен од Никола Недјалков (Коле Неделковски) и завршен од Н. Вапцаров - Багрицки. Ренегатскава тројка⁵³ е факт, како во историјата на бугарската литература,

⁵⁰ На истото место, 47-48.

⁵¹ Овде Балкански прави фуснота, во која вели: „Љубопитниот читател може да ја прочита, на пр. стихотворбата „Браќа“ од Анг. Жаров, друг идеолог на Кружокот, којшто, за жал, ја имам само во „македонски превод“ (Н. Вапцаров, Творби, 1979, 445).

„По судба сме браќа ти и јас
покрај тоа што ти си Бугарија.
Јас сум Македонец откај Егејот
Ти си роден некаде од Лом...“

⁵² Балкански тука цитира четиристишије од Цветко Проданчин, а го заборава тесното семејство на Вапцаров и посебно револуционерната дејност на татко му Јонко, независно од сето она што беше порано пишувано за него.

⁵³ Балкански и овде прави фуснота што е интересна во рамките на неговата концепција: „Коле Неделковски, независно од напиѓањата на скопската литературна наука (...) не го достигна совршенството на завршен поет. В. Марковски всушност беше производ на

така и во историјата на бугарскиот јазик, што за жал, е останата незабележана од оваа научна дисциплина. Терминот „помак“ го користам сосем фигуративно, зашто во суштината Н. Вапцаров е псевдоетнички продукт, аналогно на нашите, српските и хрватските, грчките и романските помаци, создадени од туѓа на бугарскиот народ идеологија и култура.

Н. Вапцаров - завршува Балкански - од гледиштето на точната бугарска лингвистика и нејзината ономастичка и етнонимска наука е ренегат што без причина го заменил бугарскиот етноним со етнорегионалното име на бугарскиот народ „Македонци“ и исто така без причина ја раскинал хоронимската целост на името *Бугарија* со самоизмамата за утврдување на небугарска *Македонија*. Н. Вапцаров од позициите на применетата ономастика и етнонимија е преседан во историјата на нашиот народ, поради што беше напишан и овој лингвистички по суштината труд кон неговата просопографија.⁵⁴

Ваквите толкувања на македонскиот ентитет, на македонскиот јазик и на македонската историја и култура не е откритие и привилегија само на Тошо Балкански. Веќе скоро век и половина бугарските културно - национални дејци, државници и политичари настојуваат да го убедат не само својот народ, туку и светот, дека нема *Македонци* и *Македонија* како етно-културна историска категорија, ниту посебен *македонски јазик* во словенскиот свет, туку дека ние сме само дел од Бугарија и бугарскиот народ и дека македонскиот јазик е само уставна категорија, коешто, за жал, беше потврдено и од наше име неодамна со официјални меѓудржавни декларации и договори. Тоа во последно време се поагресивно се обидуваат некои занесени осаменици да ни го натурат како свест и во нашата средина, богато супсидирани дури и од важни државни структури на актуелната власт. Но овој народ одамна веќе има изградено одбранбени механизми пред ваквите налети.

коминтерновскиот и српскиот антибугаризам, на Југословенската комунистичка партија и на БКЦ поради што не може да му го земе приоритетот на Н. Вапцаров по разгледуваната тема“. Авторот како да заборава дека Венко Марковски избега токму од српската диктатура од Југославија во Бугарија и никогаш пред тоа не бил под влијание на КПЈ и уште помалку од „српскиот антибугаризам“. Исто така тој изумил дека Венко (независно од завидната продукција на македонски уште додека беше во Скопје!) воопшто не беше близок до „левичарите“ во Бугарија, уште помалку пак до БКЦ кога ја објави својата прва стихозбирка на македонски јазик „Народни бигори“(1938).

⁵⁴ На истото место, 90-91.

Следствено, македонската идеологија на Никола Вапцаров е идеологијата на македонскиот народ што континуирано и нагорно се развива барем до 40-тите години на минатиот век и никакви стојанноваковиќевци и јованцвиќевци не биле во состојба ни да ја создадат, ни петкославејковци и тодорбалканци да ја спречат. Нема сомнение дека единствената и реална и моќна поддршка на Националноослободителната борба овој народ ја согледа и ја доби имено од прогресивното движење по Првата светска војна. Но мора најпосле да се разбере дека и решението на Коминтерната за македонската нација и македонскиот јазик (1934) беше изнудено токму од самите Македонци и беше донесено и за интересите на самата Коминтерна. Меѓутоа, треба да се признае, тоа решение ја помогна конечната афирмација на македонскиот национален идентитет и литературата на современиот македонски јазик што беше конституиран како литературен уште во 1903 година во пазувите на Македонското научно - литературно другарство. Затоа и националната свест на Никола Вапцаров не е рожба ни на српски ни на некакви коминтерновски инсинуации и „завери“, туку плод на еден историски континуитет во развојниот процес на овој народ.